

102057

Mot Kongens avsettelse i 1940

Nye dokumenter

Av DIREKTØR LORENTZ VOGT

Der var sommeren 1940 flere kref-
ter som arbeidet mot eller tok be-
stemt avstand fra Kongens avset-
telse. Det kan i denne forbindelse
ha sin interesse å gi en del oplys-
ninger også om tidligere ukjente
eller lite kjente forhold. Låsesom det
vilde være heldig om flere vilde
komme med sine opplysninger. Hvad
hittil foreligger er altfor ensidig.

Det fremgår av overlæge Scharf-
fenbergs artikkel i «Morgenbladet»
for 17. januar 1947, at han allerede
14. juni 1940, da han og direktør
Hartvik Nissen av biskop Berggrav
fikk rede på Terbovens ultimatum
arbeidet mot, at Stortinget skulde
avsette Kongen og at han i både
lukkede og åpne møter skarpt kri-
tiserste denne plan. Det vilde være
overordentlig interessant å få nær-
mere opplysninger om dette arbeide.

Den 13. juni 1940 om formidda-
gen fikk administrasjonsrådets
medlemmer visshet om de tyske
krav av Delbrügge. Om eftermid-
dagen samme dag fikk tre repre-
sentanter fra næringslivet de same
opplysninger. Herom heter det i
undersøkelsskommissjonens inn-
stilling bilag III side 27:

«Før dette møte blev holdt (et ef-
termiddagsmøte av administra-
sjonsrådet, Paal Berg og president-
skapet) hadde tre privatmenn ad-
vokat Kåre Schønning, direktør Lo-
rentz Vogt og Johan H. Andresen
en samtale med Delbrügge og refe-
rerte den umiddelbart efter for
Gunnar Jahn. De hadde fått sig fo-
relest samme brev som administra-
sjonsrådet og hadde tatt kraftig til
møtmøle. Nu var de ivrig for at der
skulde lages et norsk motforslag
som gjorde det mulig å bevare et
norsk styre. (Det var altså fo-
rhandlingsveien de vilde stå inn på).»

Det er i denne forbindelse nød-
vendig å peke på en positiv feil. Av
de tre nevnte herrer var kun Schøn-
ning og Andresen etterpå hos nu-
værende bankdirektør Gunnar Jahn.
Hvad de to der har sagt og hvilke
slutninger herav kan trekkes var og
er nærværende forfatter ukjent.

Pointet i fremstillingen er imid-
lertid at de tre nevnte herrer sa fra
og det meget tydelig. Det blev en
avvisning fra næringslivets side av
Kongens avsettelse som var klar
nok. Konferansen med Delbrügge
begynte med, at denne leste op br-
vet til administrasjonsrådet med
kravet om Kongens avsettelse m. v.,
hvorpå han holdt en liten tale, hvis
point var: Jeg forstår godt, at de-
te gjør dere ond. Jeg tilhører selv
en gammel keiseretro slekt. 1918 var
forferdelig for oss. Men der inntrir
tider i et folks historie, hvor den
slags må gjøres. Hvis administra-
sjonsrådet ikke bøier sig, er der nok
av folk av alle partier, som er vil-
lig til å tre til.

Reaksjonen blandt de tre tilstede-
værende nordmenn var helt ube-
tinget. Først holdt advokat Kaare
Schønning en liten tale, hvori han
fremhevet at Kongen som konstitu-
sjonell monark ikke var ansvarlig
for regjeringens beslutninger. Men
for det norske folk var han et sym-
bol, som ikke måtte krenkes. Til
ham sluttet de to andre sig i me-
get bestemte ordelag. Idet nærvæ-
rende forfatter tilføjet i anledning
av antydningen om at der stod an-
dres nordmenn parat til å tre inn:
Dere tyskere har en gang brukt en
sinnssyk landsforræder mot oss. Det
er en så unfair handling, at det gjør
ingen anstendig nasjon, iallfall ikke
to ganger. Russerne brukte Ku-
sinen mot finnene. Vi holder derfor
også Quisling for fetteren. Dette er
en sterkt forkjørt gjengivelse.

Den optreden som den gang blev
vist såvel fra redernes som fra in-
dustriens side gjennom den spon-
tane reaksjon hadde utvilsomt sin
betydning. Den blev vel kjent i
Reichskommissariatet og viste Ter-
boven, at hos næringslivet vilde et-
hvert forsøk på å avsette Kongen
møte motstand. Heri må vel også
søkes forklaringen på, at der ikke

senere blev gjort noe forsøk fra tysk
side på å spille på næringslivet i
denne forbindelse.

Kampen mot Kongens avsettelse
blev utover sommeren sluttet fra
mange hold, hvis arbeide i så han-
seende tidligere har vært ukjent.
Interessant er nedenstående hen-
vendelse til presidentkapet:

Til Stortingets presidentkapet,

Presidentkapets henvendelse til

Kongen om å abdikere er alminde-

ligvis oppfattet slik at det neste som

kreves og skal foreslås gjennom-

ført av presidentkapet er Kongen

og kongehusets avsettelse ved Stor-

tinget. Dette har vakt en spontan

stor sorg og sterk motvilje over he-

le landet og i alle befolkningslag.

Denne sorg og motvilje har heller

ikke vist sig å være noe østlikke-

fenomen. Den har tvært om vokset

sig stedse sterkere — endog sterke-

re enn man på forand kunde tenkt

sig mulig — eftersom folk er kommet

til større og større klarhet over,

hvilken smertelig og bitter krenkel-

se av dets følelser et sådant skritt

vilde være.

Det vil derfor sikkert falle over-

måte vanskelig for folkets repre-

sentanter — Stortinget — å avsette

vår folkekjære Konge. Selv om de-

te kunde gjennomføres med til-

strekkelig flertall, vil det i ethvert

fall bli betraktet som en ydmykel-

se, der tilføies vårt land. Kongens

stilling i vårt folk er uansett parti

slik at alle vil forstå, at det kun er

under tvang stortingsrepresentan-

terne i tilfelle bøier sig for det.

Vi kan derfor ikke innse at det

kan være til gagn for noen at et

sådan skritt foretaks. Vi mener at

det tværtom på det alvorligste vil

skade alle interesser. Ikke bare

vilde det skape en uvilje mot det

nye norske styre, som vilde hindre

dette i å løse sine oppgaver på en for

Norge tilfredsstillende måte. Men

den bitterhet og sorg det vil avset-

te i folkets sinn, vil også i høy grad

skade forholdet mellom befolknin-

gen og Tyskland. Under okkupa-

sjonstiden vil dette bli en stadig

klide til farlige gnidninger og når

normale forhold igjen inntrer, vil

det for lange tider fremover i høy

grad vanskeliggjøre muligheten for

et sådant økonomisk og kulturelt

samarbeide mellom de land, som til-

strebes også av de tyske myndighe-

ter og som kunde være begge folk

til gagn og glede.

Derimot mener vi at alle vil væ-

re enige i at der bør skapes en ord-

ning som kan sikre en tilfredsstill-

ende videreførelse av hele det nor-

ske statelliv i den tid okkupasjonen

pågår (varer). Vi forstår imidlertid

ikke rettere enn at dette kunde skje

uten at spåsmålet om en avsettelse

av Kongen trekkes inn.

Såfremt det er så som almindelig

antatt at det vil bli foreslått for og

krevet av Stortinget, at Kongen

skal avsettes, vil vi derfor på det

mest inntrengende henstille til pre-

sidentskapet å søke dette endret.

Oslo, den 25. juli 1940.

I Ærbødighet

Chr. P. Mathiesen, Johan E. Mell-

bye, Hieronymus Heyerdahl, Per

Rygh, J. Throne Holst, Ole A. Stang,

Lars Eskeland, Gunnar Schjelderup,

Robert S. Melhuus, J. Helmbech,

H. B. Peterson.

Om denne protests tilblivelse op-

forts. næste side.

Tidens tanker

Desentralisering

Av res. kap. Alex Johnson.

Det finnes ikke noe morsommere
enn å komme ut i verden og der
få sin ydningsside bekreftet.

Det er nettopp dette jeg oplevet i
Amsterdam, på kirkenes verdens-
møte i slutten av august, hvor jeg
fra alle kanter fikk høre at en ve-
sentlig del av det kristne svar på
særfunksjonsproblemerne i dag er arbei-
det for desentralisering.

Selve ideen gikk i grunnen for al-
vor op for mig da jeg under krigen
fikk høre om planene for den nye
kirkeordning i Norge, den som i dis-
se dager har vært forelagt alle lan-

Vel er det så at det er tilfeller
hvor staten må tre til: selv ikke den
som mest forfekter av det private
initiativ vil drømme om eksempelvis
å gjøre utnyttelsen av atomkraften
til gjenstand for en aksjeinbydelse.

«Men det gjelder at man ikke på-
kaller statens hjelp, dersom oppgaven
kan løses av kommunen, branche-
foreningen, private organisasjoner,
hjemmet eller den enkelte». Ordene
er citat fra den kjente Schweizer-
teolog Emil Brunner i hans foredrag
i Amsterdam, og er typisk for et
sterkt strømdrag i tidens kristne

sesongen

satte legemodeller blir levnt
belagt med mygg, hindrer
det øien i å renne ned i
øinene og munnen hvilket er
så meget mere tilfzig utenk-
t som øien er for utvortes

7. Myggnett, som også ber-
mngå i utrustningen, er kon-
struert slik at de tillater de
små dyrene å komme inn i
v. er, telt m. m. men
effektivt hindre dem i å
komme ut igjen. Dette for-
klæres ved at myggen efter
avsluttet måltid er så sterkt
opsvulmet at den ikke klar-
er å forcere maskene i
myggenettet. Den som ikke
i mygg, rådes til å smu-
nniden av nettet ut og om-
vendt, alt efter behov.

8. Andre termer i forbin-
delse med sportsfiske er ord
som stang, snøre, flue og
kast. Noen korte forklarin-
gere kan være godt å til-
med. Stangens oppgave er å
holde snøret på plass på
snella så det ikke vaser sig.
Den som bruker stangen for
å nå busker, brær, orer og
fiske, skal å lide av kastesy-
ke. Med hensyn til fluer, så
gjelder i noe tillempet form
de samme regler som nevnt
for mygg under pkt. 6 og 7.

9. En erfaren fisker fører
bok over sine resultater. Den
kalles vanligvis for journal
og bør ha spesielle kolonner
for alle tenkelige situasjoner.
Et eksempel: kl. 10.34 den
10.7.49 — vinden OSO dre-
ende SO, ca. 2.7 sekundme-
ter, noe nervøs p. g. a.
været, tømningfanger —
vatt i gresket — spist fro-
kost — etc. I kolonnen for
«Ant.» noteres antallet av
innkjøpt fisk, deres lengde
og vekt og dagens kilopris.

10. Når du kommer hjem
fra en fisketur, så at din hustru
skal se som de mørke stjerne-
oppe i Falmomakke, og på
spørsmålene hvor du har
fåen, svarer du at du sent-
felig ikke kunde ta med
ditt alt sammen hjem, da du
med Lapplands fosedur i
ørne, langs utrærde stier
begynte hjemreisen fra
Nordlandets lyse netter til
de mørke kveldene her nede.

Det svake kjønn sterkest

Kvinner er mer motstands-
kraftige mot skader som fol-
ge av atombombe-eksploras-
joner, hevder amerikanske
fysikere, som har
studert virkningen av atom-
bombene i Hiroshima og Na-
gasaki. Imidlertid er det
mulig at visse skader, som
kan være forårsaket av den
radioaktive utstrålingen, er
vanskelig å påvise. Utstrå-
lingen kan f. eks. medføre
en tidlig død eller forandre
arveegenskapene.

Mandag den 15. september 1948.

Mot Kongens —

Forts. fra 8. side

lyses i statsråd Johan E. Mellbyes tidligere, ikke uttalte og fremdeles utrykte dagbok:

23/7—40: Blev idag oppringt av Ole Stang, som gjerne vilde konferere med mig.

24/7—40: Reiste til Oslo. Der møtte Ole Stang og tok mig til Frantzbråten, hvor han hadde ligget en måned i mavesår. Spiste middag med ham der. Han talte i telefon med Mathisen & Sundby om et møte, imorgen.

25/7—40: Kl. 10 på Bondelaget møtte adv. Per Rygh, Throne Holst, Chr. P. Mathisen, Syndby, Ole Stang. Vi blev enig om ordlyden til en adresse til Stortingets presidentskap om ikke å gå med på Kongens avsettelse.

Så langt statsråd Mellbyes dagbok. Generalsekretær Dietrichson som hjalp til med å samle underskrifter har senere understreket, hvad der også fremgår av Mellbyes dagbok, at initiativet til henvendelsen kom fra godseier Ole A. Stang der oppsøkte ham på hans kontor i Norges Bondelag. Henvendelsen var ikke tenkt som en massehenvendelse, dertil var det hverken tid eller anledning. Den var ment som en inntrengende meningsyttring av kjente menn med gammel rot i landet.

Men ikke alle dem man henvendte sig til var villige til å underskrive. Det viser, at saken på den tid ikke ansåes for helt ufarlig.

Efterhvert som tiden går burde der komme frem mer og mer om arbeidet sommeren 1940. Denne opplysningsvirksomhet som det hele folk er interessert over hittil hemmet på den ene side av et utlidig og overdrevent skryt, på den annen side av en lite tiltalende trang til å komme enkeltpersoner tillivs. Virksomheten er — kan man si — foregått i St. Olavs ordenens lys og straffelovens skygge. Ingen av delene har vært egnet til å tjene den objektive sannhet som forutsetningsvis burde være det vesentlige.

Lorentz Vogt.

geste i oss, og det holder hårdt for alt som menneske å komme dit hen at vi sier til Gud: «Nu kan jeg ikke mer!»

Men når den indre stolthet og sikkerhet er brudt ned kan den rette forbindelse bli etablert mellom Gud og oss. Fra vår side blir det best gjort i knelende stilling. Om vi fysisk er forhindret fra å innta denne stilling, så svar

RT VAREMERKE

er og høns

kjøpes.

ØHLE

— Telefon 2012 — 2890 —

ktor, intet enten
ide - og

onsulent BJØRNSTAD

det ser ikke ut til at tallet for i år blir større enn i fjor.

Hvad denne utvikling kan føre til kan man ikke si noe bestemt om i dag, sier statskonsulent Bjørnstad. Men det er fare for at det kan bli en lignende situasjon som i nedgangsperioden efter forrige krig. Hestevien tok seg sterkt op under den siste krigen. Altfor sterkt efter min mening. Og den vil antagelig gå for sterkt ned i tiden fremover. Svingningene gir for store utslag, og det er ikke av det gode.

ndig
rek-
kan

DAGENS

Slutt med

Storvask
blacie
AS GO

Le-Ni CONDITORI

Smørbrødbuffet

Telet. 1898

LUDV. JOHANSEN

BYGGMESTER

Etabl. 1912

Tell. 1091

NILS RANEM

Kunsthandel, Rammeforretning

Øvregaten ved Torvet Telefon 2026

Malerier, raderinger, rammer etc.

JUL. ERIKSEN

Glass- og Rammeforretning

Håkon Gamleagt. 8 Telefon 1904

Stad g nytt i rammer

Bruk vårt bakverk!

Tønsterg Aksjebakeri

Nedre Langgate 29. Tell. 2423

Avisen

1
6-1
ikke
rekv
skre
sens

AME

Rett ned fo

Et parti

TIN

mo age
uke. Alle
forhandle

Leif Gje
Telef

D

og 10

ADC

Kirsch